

Nepalaužiamos dvasios kovotojas

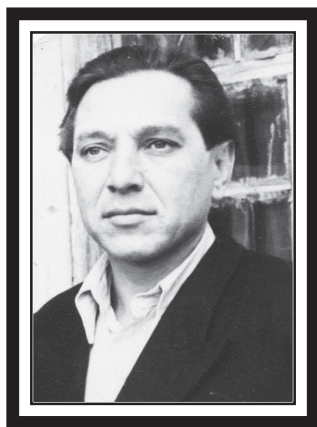
2004-08-05 išėjus į Amžinybę likimo broliui Liudui Bručiui - vietoj nekrologo

Edvardas Burokas

Tarpsta klaidinga nuomonė, kad kaliniai sukyta tik kuomet nepakeliamos gyvenimo sąlygos ir badas pasiekia kulminaciją. Iš tikrųjų taip nebūna. Kai žmogus alkanas ir tampa „dochadiaga“ (klipata), jis apie laisvę ir aukštesnius idealus nebeįmąsto. Gamtos duotas instinktas tampa despotu ir verčia bet kokiomis priemonėmis išgyventi ir, jeigu asmuo kiek silpnesnės dvasios, jis pasirengęs bet kam. Toks prie persotintos supuvusių žuvų kvapais virtuvės rausiasi maisto atliekų duobėje ieškodamas silkių galvų, bulvių lupenų ar kitokio ėdalo ir, juo prikimšęs pilvą, numiršta nuo dizenterijos. Jis nevengia tarsi narkomanas nugvelbti paskutinį duonos kąsnį iš tokio paties, kaip jis. Tokiam vargetai laisvė - mirazas. Pakabink jam prieš nosį pasirinkimą - laisvė ar duona, - jis nesusimąstęs stvers duoną. Sakykim, atvyktų tuolaik gerbiamas storulis Čerčilis ir pagal visas logikas įrodinėtų, kad sovietinis katorgininkas, kasantis anglį priešui, pasmerkia save mirčiai, nes lieja „čiugūną“ (ketų) antrankiams ir kuldoms, kuriomis bus nužudyti jo broliai, ir toks kalinys nekreiptų į jį jokio dėmesio, o tik, dar tvirčiau suspaudęs kirstuvo kotą, iš paskutiniųjų jėgų kapotų anglį, kad tik viršytų normą ir gautų premijinę 200 gr. duonos riekę, kurią gavęs jau nebepajėgtų sustingusiomis rankomis prinešti prie skorbuto išėstos bedantės burnos.

Anuomet sovietiniai pragmatikai suprato, kad gali baigtis darbingų žmonių ištekliai, kuriuos vis dar galima apkalinti antisovietizmu, o bado išsekinti kaliniai jau nebepajėgia pildyti numatytų gamybos planų, kurie būtini utopinėms komunizmo užmačioms vykdyti, ėmė ieškoti ribos tarp bado ir žmogaus galių ekstremaliomis sąlygomis, kad nuteistieji kaip darbiniai gyvuliai būtų pilnutinai išnaudoti ir, pasibaigus darbinėms galioms, „nurašyti“. Tokia patirtimi komunistai naudojosi ir seniau; lageriams invalidai nereikalingi. Antai Maskvoje 1937 m. buvo nuteisti 824 invalidai, bet jų, kaip netinkamų darbams (buvo be kojų, rankų ar sirgo tuberkulioze), lageriai nepriėmė, todėl NKVD komisaro pavaduotojas Zakovskis davė nurodymą „troikoms“ visas jų bylas peržiūrėti, neigaliuosius likviduoti. Taip ir buvo padaryta: iš minėtų kalinių 533 žmonės buvo sušaudyti. Tokia praktika naudota ir kituose, periferijos lageriuose. Jiems buvo leista sudarinėti vietines „troikas“ ir taip „apsivalyti“ nuo invalidų bei kitaip darbo ar bado išsekintų kalinių.

Taigi, gamybos planams vykdyti, buvo reikalingi sveiki ir stiprūs darbininkai. Jų fiziniams galioms palaikyti buvo apvagiama „laisvoji“ visuomenės dalis, ir maistu pakrauti vagonai pildė lagerių gyventojų poreikius, žinoma, tiek, kad pastarieji galėtų egzistuoti ir pildyti planus. O truputį atkutes kalinys prisiminė, kad jis yra asmenybė, kad jam reikia tenkinti ir dvasinius poreikius, reikia laisvės, kitų

Liudas Bručas

žmogiškųjų dalykų. Taip čekistai, bėgdami nuo vilko, užsirovė ant meškos, kurios, gal ir keistai atrodo, suvaldyti nesugebėjo. Kas lėmė tą jų susilpnėjimą, - laisvojo pasaulio pasmerkimo baimė, sovietinio žmogaus dvasios ūgtelėjimas ar kalinio dvasios tvirtybė, - bandykime atsakyti pamatysime pasekę Liudo Bručo, Edvardo Svilainio bei kitų sukilėlių pėdsakais, ruošiant ir vykdant 1955 m. streiką Vorkutos 40-oje šachtoje.

Ši šachta - viena iš stambiausių, moderniausių ir pajėgiausių Vorkutoje. Jos pajėgumas - milijonas tonų anglies per metus. Ją komunistai laikė strategine ir čia buvo įrengę priešatomines slėptuves bei vadavietes. Čia buvo sutelkta to meto kalnakasybos technika, geriau aprūpinti kaliniai šachtininkai, stropiau buvo laikomasi saugumo technikos reikalavimų, nors nelaimingų atsitikimų buvo apstu, be mirčių šachtoje neapsieita

1953 m. pavasarį sukilęs Norilskas pažadino ir Vorkutos lagerius, kuriuos dar labiau šia linkme pastūmėjo iš Karagandos atvežti revoliucingai nusiteikę kaliniai. Vorkutos 40-oje šachtoje tokių „nutrūktagalvių“ taip pat nestigo. Iš 7-os šachtos perėmę sukilimo vėliavą, drauge su kitais lageriais įsiliejo į 1953 m. Vorkutos streiką-sukilimą, nėjo į darbą, reikalavo elementarių kalinio teisių, sudrausminti čekistus ir gal net pilnos amnestijos. Komunistai, kaip žinome iš istorijos, su tokiais laisvamaniškomis mintimis nesitaikstė ir išdrįsusius „išsišokti“ šaudė. Taip sušaudė 29-os šachtos kalinius. Gal toks pat likimas laukė ir kitų šachtų, bet matyt Dievas pasakė: „Ne!“. Kaliniai aptilo, bet neatsižadėjo tolimesnės kovos, pasinaudoję krauju įgytais palengvėjimais, laukė patogios progos pareikšti savo valią.

Apie pasirengimą streikui rašo Liudas Bručas:

„1955 m. pavasarį daugelis vyrų, turinčių mažesnes bausmes, gavo leidimą dirbti už lagerio zonos. Jie nueidavo iki „Plytinės“ - moterų lagerio ir iš ten parnešdavo laiškelius į mūsų lagerį. Iš tų laiškelių sužinojome, kad Ajač Jagos lagerininkai ruošia sukilimą ir prašo apie tai pranešti visiems, kad ruošiamas visuotinas Vorkutos streikas. Man (Liudui Bručiui - E. B.) papuolė į rankas iš moterų lagerio Julijos laiškas (įdedu nuotrauką), iš kurio sužinojau, kad gretimi lageriai ruošia sukilimą ir prašė rašyti tam tikslui atsišaukimus. Aš pradėjau rašyti atsišaukimus spausdintomis raidėmis, kad neatpažintų mano rašysenos. Tekstus kūrėme suėję keletas draugų. Parašėm labai daug atsišaukimų, kuriuos išplatinome ne tik savo zonoje, bet ir kitų lagerių lietuviams. Mes gerai sugyvenome su estais, latviais ir ukrainiečiais ir tuos mano parašytus atsišaukimus vertėm į jų kalbas. Jie platino tarp savo tautiečių“.

Kartą prie Liudo Bručo priėjo Šilgailis, vienas iš mūsų, ir sako:

- Liudai, aš sužinojau, kad tu kuri atsišaukimus, kuriais ragini neiti į darbą. Ar supranti, kokią ant savęs užsikrauni atsakomybę? Ar dar nepasimokėme iš 1953 m. streiko? Juk dar žemė nesugėrė kalinių kraujo, o jūs vėl jo trokštate. Čia juk provokacija! Palengvėjimai yra. Kelias kapeikas gerai dirbant galima uždirbti ir vieną kitą rublį nusiųsti Lietuvoje badaujantiems tėvams. O čia, žiūrėk, bolševikai supras, kad buvo perlenkę lazda ir bandys atitaisyti savo klaidas. Girdėjau, kad šachtos viršininkas žada išleisti gerai dirban-